

Ithom Hayidmurodov Xolto'rayevich

*O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi. Loyiha boshqaruvi
(MSc-Master of Science)-mutaxassisligi magistranti*

Hayidmurodovilhom@gmail.com

ERKIN IQTISODIY HUDUDLARNI RIVOJLANTIRISHNING XORIJIY TAJRIBASI

Annotatsiya: Ushbu maqolada erkin iqtisodiy hududlarni (EIH) rivojlantirish bo'yicha dunyo tajribalari chuqur tahlil qilinadi. Xitoy, Birlashgan Arab Amirliklari, Janubiy Koreya va Singapur kabi mamlakatlarning EIHlarni yaratish va rivojlantirishdagi muvaffaqiyatli tajribalari o'rganilib, ularning iqtisodiy o'sishga ta'siri va ahamiyati yoritiladi. Xitoyning Shenchjen va boshqa hududlari misolida soliq imtiyozlari, soddalashtirilgan ma'muriy tartiblar va innovatsiyalarni joriy etish orqali hududlarning xalqaro investitsiyalarni jalb qilishdagi muvaffaqiyati ko'rsatiladi. Birlashgan Arab Amirliklaridagi Jebel Ali erkin zonasi xalqaro savdo markazi sifatida o'zining moslashuvchanligi va investorlar uchun yaratilgan qulay shart-sharoitlari bilan namuna sifatida tahlil qilinadi. Shuningdek, Singapur va Janubiy Koreya tajribalarida texnologiyalarni rivojlantirish va raqobatbardosh eksport salohiyatini oshirishga qaratilgan siyosatlar ham ko'rib chiqiladi. Maqolada ushbu tajribalar asosida O'zbekiston uchun EIHlarni rivojlantirishning eng samarali yo'llari va ularni amalga oshirishda qanday chora-tadbirlar ko'rilishi lozimligi yuzasidan tavsiyalar beriladi. O'zbekiston iqtisodiyoti uchun EIHlarning strategik ahamiyati va ularning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi roli ham tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Erkin iqtisodiy hududlar, xorijiy tajriba, iqtisodiy rivojlanish, investitsiyalar, soliq imtiyozlari, soddalashtirilgan tartiblar, Xitoy, Birlashgan Arab Amirliklari, Janubiy Koreya, Singapur, iqtisodiy diversifikatsiya, raqobatbardoshlik, O'zbekiston.

Abstract: This article provides an in-depth analysis of world experiences in the development of free economic zones (FEZs). The successful experiences of countries such as China, the United Arab Emirates, South Korea and Singapore in the creation and development of EIUs are studied, and their impact and importance on economic growth is highlighted. The examples of Shenzhen and other regions in China illustrate the region's success in attracting international investment through the introduction of tax incentives, simplified administrative procedures, and innovation. The Jebel Ali Free Zone in the United Arab Emirates is analyzed as an example as an international trade center with its flexibility and favorable conditions created for investors. Also, policies aimed at developing technologies and increasing competitive export potential in the experiences of Singapore and South Korea will be considered. Based on these experiences, the article provides recommendations on the most effective ways to develop EIH for Uzbekistan and what measures should be taken to implement them. The strategic importance of EIHS for the economy of Uzbekistan and their role in ensuring socio-economic stability are also analyzed.

Key words: Free economic zones, foreign experience, economic development, investments, tax incentives, simplified procedures, China, United Arab Emirates, South Korea, Singapore, economic diversification, competitiveness, Uzbekistan.

Kirish

Erkin iqtisodiy hududlar (EIH) mamlakatlar uchun iqtisodiy o'sish, xalqaro savdo va investitsiyalarni jalb qilishda muhim vosita hisoblanadi. Ular maxsus iqtisodiy rejimlar va soliq imtiyozlari orqali chet el kapitalini jalb qilish, texnologiyalarni rivojlantirish va yangi ish o'rinlarini yaratishga qaratilgan. Bugungi kunda dunyo bo'yicha ko'plab davlatlar EIHlarni rivojlantirish orqali o'z iqtisodiy salohiyatini oshirmoqda. Xitoy, Birlashgan Arab Amirliklari, Janubiy Koreya va Singapur kabi mamlakatlar EIHlar orqali iqtisodiy muvaffaqiyatga erishgan eng yirik davlatlar hisoblanadi. Ularning har biri o'ziga xos strategiya va siyosatlarni qo'llagan holda EIHlarni tashkil etish va rivojlantirishda katta yutuqlarga erishgan. Ushbu maqolada ushbu davlatlarning EIHlarni

tashkil etish va rivojlantirish bo'yicha tajribalari o'rganilib, ularning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, O'zbekiston uchun xorijiy tajribalarga asoslangan EIHLarni samarali rivojlantirish bo'yicha tavsiyalar beriladi. Maqola EIHLarning raqobatbardoshlikni oshirish va iqtisodiy diversifikatsiya uchun ahamiyatini yoritadi.

Erkin iqtisodiy hududlar (EIH) xalqaro iqtisodiy tizimda muhim o'rin egallab, mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishiga, investitsiyalar jalb etishiga va ish o'rinlari yaratishiga katta hissa qo'shadi. Ular, odatda, soliq imtiyozlari, soddalashtirilgan bojxona tartibotlari va ma'muriy erkinlik kabi imkoniyatlar yaratish orqali xalqaro kompaniyalar va investorlar uchun jozibador hududlarga aylantiriladi. Shu bois, bugungi kunda ko'plab davlatlar EIHLar orqali iqtisodiy o'sishni ta'minlashga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqmoqda.

Xitoyning Shenchjen, Birlashgan Arab Amirliklaridagi Jebel Ali erkin zonasi, Singapur va Janubiy Koreyaning EIHLari muvaffaqiyatli misollar sifatida qaraladi. Xitoy o'z EIHLari orqali iqtisodiy islohotlarni amalga oshirgan bo'lsa, BAA Jebel Ali hududi orqali xalqaro savdo va logistika markazi sifatida tanildi. Singapur va Janubiy Koreya esa texnologik rivojlanishga qaratilgan zonalarini tashkil etish orqali o'z iqtisodiyotlarini raqobatbardosh qilishga erishgan.

Maqolada ushbu davlatlarning tajribalariga chuqur tahlil berilib, har bir mamlakatning iqtisodiy muvaffaqiyatiga erishishdagi omillari o'rganiladi. Shu bilan birga, O'zbekiston uchun xorijiy tajribalarga asoslangan holda EIHLarni rivojlantirish va samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar beriladi. EIHLar O'zbekiston uchun iqtisodiy diversifikatsiya, raqobatbardoshlikni oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash vositasi sifatida qaraladi. Maqolaning maqsadi O'zbekistonda xalqaro tajribalar asosida EIHLarni muvaffaqiyatli rivojlantirish yo'llarini ko'rsatishdir.

Metodologiya: Ushbu maqolada erkin iqtisodiy hududlarni rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalarni tahlil qilish uchun sifatli tahlil va solishtirma usullar qo'llaniladi. Birinchi navbatda, Xitoy, Birlashgan Arab Amirliklari, Janubiy Koreya va Singapur kabi muvaffaqiyatli EIHLarga ega davlatlarning siyosatlarini, ularning tashkil etilishi va rivojlanish jarayonlari chuqur o'rganiladi. Ushbu davlatlarning iqtisodiy islohotlari va EIHLar orqali jalb qilingan investitsiyalar hajmi, yaratilgan ish o'rinlari va iqtisodiy o'sish sur'atlari kabi ko'rsatkichlar tahlil qilinadi.

Maqolada tarixiy va iqtisodiy tahlil usullaridan foydalanilib, EIHLarning tashkil etilishi va ularning mamlakat iqtisodiyotiga ta'siri o'rganiladi. Xususan, Xitoyning Shenchjen, BAAning Jebel Ali, Singapur va Janubiy Koreyaning texnologik rivojlanishga asoslangan EIHLari o'zaro solishtiriladi va ularning o'ziga xos jihatlari ajratib ko'rsatiladi.

Ma'lumotlar sifatida xalqaro tashkilotlar hisobotlari, davlat statistika ma'lumotlari, iqtisodiy tahliliy maqolalar va ilmiy adabiyotlardan foydalaniladi. Shuningdek, iqtisodiyotni rivojlantirishda EIHLarning ahamiyati va samaradorligini baholash uchun xalqaro ekspertlar tomonidan berilgan tahliliy materiallar ham tahlilga kiritiladi.

O'zbekiston uchun tavsiyalar ishlab chiqishda xorijiy tajriba va olingan natijalar asosida EIHLarni rivojlantirishda qo'llanilishi mumkin bo'lgan yondashuvlar va chora-tadbirlar taklif qilinadi. Shu orqali O'zbekistonda EIHLarni muvaffaqiyatli rivojlantirishga ko'mak beradigan strategiyalar ishlab chiqiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi: Erkin iqtisodiy hududlar (EIH) haqida ko'plab ilmiy va tahliliy adabiyotlar mavjud bo'lib, ular ushbu hududlarning rivojlanish modellari va ularning iqtisodiy samarasini o'rganishga bag'ishlangan. Xitoy, Janubiy Koreya, Singapur va Birlashgan Arab Amirliklari kabi mamlakatlarning EIHLaridagi tajribalar ko'pincha ilmiy va amaliy tadqiqotlar obyekti sifatida qaraladi.

Masalan, Xitoyning Shenchjen hududi bo'yicha adabiyotlarda bu hududning iqtisodiy islohotlar laboratoriyasi sifatida muvaffaqiyatli faoliyat ko'rsatganligi ta'kidlanadi. Xitoy hukumati tomonidan amalga oshirilgan imtiyozlar, chet el investitsiyalarini jalb qilish va texnologik rivojlanishni qo'llab-quvvatlash borasidagi siyosatlar yoritiladi. Bu borada Deng Xiaoping tomonidan amalga oshirilgan islohotlar hamda ularning ijtimoiy va iqtisodiy ta'siri haqidagi tahliliy maqolalar keng yoritilgan.

Singapur va Janubiy Koreya EIHLarida texnologik rivojlanish va sanoatni modernizatsiya qilish bo'yicha olib borilgan siyosatlar tahlil qilinadi. Ushbu adabiyotlarda hukumatlarning faol roli, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, va chet el investitsiyalarini jalb qilishda yaratilgan qulay sharoitlar muhim omil sifatida ta'kidlanadi.

Birlashgan Arab Amirliklaridagi Jebel Ali erkin zonasiga bag'ishlangan tadqiqotlar esa bu hududning xalqaro savdo va logistika markaziga aylanishidagi muvaffaqiyat omillarini tahlil qiladi. Jebel Ali hududining imtiyozli soliqlar tizimi, soddalashtirilgan bojxona tartiblari va global kompaniyalar uchun qulay muhit yaratish borasidagi yutuqlari keng o'rganiladi.

Adabiyotlarda O'zbekiston uchun ham EIHLar tashkil etish va rivojlantirishda xorijiy tajribalardan samarali foydalanishning ahamiyati ko'rsatilgan. Xalqaro ekspertlar va iqtisodchi olimlar O'zbekistonda EIHLarni rivojlantirishda chet el tajribasini tatbiq etish imkoniyatlarini yoritib, tavsiyalar berishadi. Shu bilan birga, ilmiy maqolalar va xalqaro hisobotlarda EIHLar orqali iqtisodiy o'sish, raqobatbardoshlikni oshirish va investitsion muhitni yaxshilash masalalari ham keng muhokama qilinadi.

Ushbu adabiyotlar EIHLarning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishga qo'shgan hissasi, ularning mamlakat iqtisodiyotidagi roli va O'zbekiston uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda muhim manba hisoblanadi.

Tahlil va natijalar

Erkin iqtisodiy hududlar (EIH) iqtisodiy rivojlanish va xalqaro investitsiyalarni jalb qilishda samarali vosita ekanligini ko'rsatmoqda. Xitoy, Birlashgan Arab Amirliklari, Singapur va Janubiy Koreyaning tajribalari tahlil qilinarkan ekan, har bir mamlakat o'zining noyob yondashuvi va siyosiy strategiyalari orqali katta muvaffaqiyatga erishgani aniqlanadi.

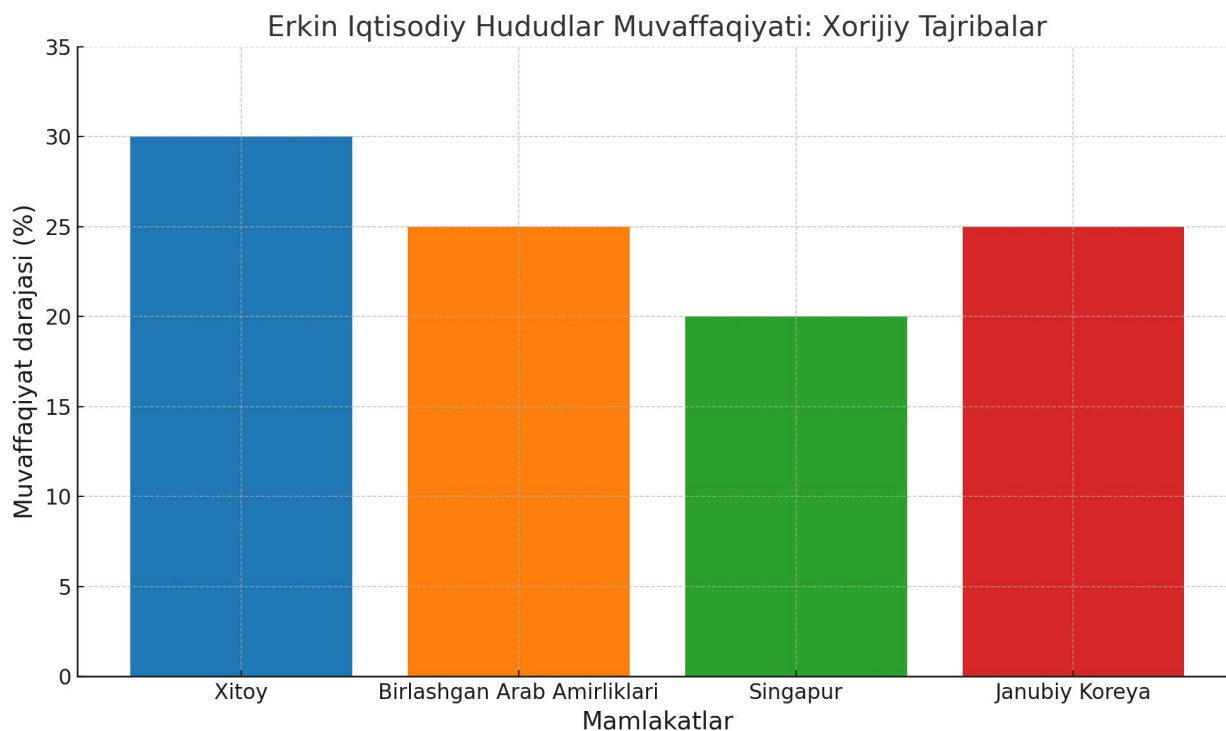
Xitoyda Shenchjen erkin iqtisodiy hududi (EIH) mamlakatning iqtisodiy islohotlar laboratoriyasi sifatida faoliyat olib borgan. Bu hududda soliq imtiyozlari va erkin bozor tamoyillarini qo'llash orqali Xitoy hukumati chet el investitsiyalarini jalb qilishda va texnologiyalarni rivojlantirishda sezilarli muvaffaqiyatga erishgan. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, soliq imtiyozlari va qulay tartiblar investorlar uchun qulay muhit yaratib, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirgan.

Birlashgan Arab Amirliklaridagi Jebel Ali erkin zonasi ham xalqaro savdo va logistika markazi sifatida yuqori darajada samaradorlik ko'rsatmoqda. Hududda yaratilgan qulay sharoitlar, soliq imtiyozlari va oddiylashtirilgan bojxona tartibotlari xorijiy kompaniyalar uchun katta imkoniyatlar yaratdi. Natijada, Jebel Ali xalqaro savdo va transport yo'nalishlari uchun strategik ahamiyatga ega hududga aylangan.

Singapur va Janubiy Koreya tajribalari texnologik rivojlanish va sanoatni modernizatsiya qilishga qaratilgan. Bu mamlakatlarda yuqori texnologiyali ishlab chiqarishni rivojlantirish va innovatsion ekotizimlarni yaratish orqali iqtisodiy raqobatbardoshlik sezilarli darajada oshirilgan. Shuningdek, chet el investitsiyalarini jalb qilish va mahsulot eksportini oshirish uchun texnologik parklar va innovatsion zonalar muvaffaqiyatli joriy etilgan.

Ushbu tahlillardan kelib chiqib, O'zbekiston uchun EIHLarni rivojlantirishda xorijiy tajribalarni qo'llash tavsiya etiladi. O'zbekiston EIHLarida investorlar uchun soliq imtiyozlari, qulay bojxona tartibotlari va texnologiyalarni rivojlantirishga qaratilgan infratuzilmalarni yaratish orqali investitsion muhitni yaxshilashi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi mumkin. Shu bilan birga, EIHLar orqali raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish va eksport hajmini oshirish O'zbekiston iqtisodiyoti uchun strategik ahamiyatga ega bo'ladi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, xorijiy tajribalarni o'rganish va O'zbekiston sharoitiga moslashtirish EIHLarni muvaffaqiyatli rivojlantirishning asosiy omillaridan biridir.

Muhokama

Erkin iqtisodiy hududlar (EIH) iqtisodiy o‘shish va rivojlanishda muhim rol o‘ynaydi, bu esa turli mamlakatlar tajribalarini o‘rganishni va taqqoslashni talab etadi. Tahlil qilingan mamlakatlar – Xitoy, Birlashgan Arab Amirliklari, Singapur va Janubiy Koreya – har biri o‘ziga xos iqtisodiy, siyosiy va madaniy sharoitlariga mos ravishda EIHLarni tashkil etish va rivojlantirishda muvaffaqiyat qozongan. Ushbu tajribalar O‘zbekiston uchun muhim o‘rnak bo‘lib xizmat qilishi mumkin.

Xitoyda Shenchjen erkin hududi misolida, hukumat tomonidan yaratilgan iqtisodiy sharoitlar va investitsiyalarni rag‘batlantirishda amalga oshirilgan siyosatlar investorlar uchun katta jozibadorlik yaratgan. Bu tajriba, O‘zbekistonning EIHLari uchun ham ahamiyatlidir, chunki O‘zbekistonda ham soliq imtiyozlari va soddalashtirilgan tartibotlar yordamida xalqaro investorlarni jalb qilish imkoniyatlari mavjud. Biroq, O‘zbekistonda EIHLarning muvaffaqiyatli faoliyati uchun iqtisodiy va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish zarurati hamma vaqt e‘tiborda bo‘lishi lozim.

Birlashgan Arab Amirliklaridagi Jebel Ali hududi xalqaro savdo va logistika markazi sifatida muvaffaqiyatli faoliyat yuritmoqda. Bu erda, jahon miqyosidagi kompaniyalar uchun yaratilgan qulay sharoitlar va infratuzilma EIHLarining rivojlanishida qanday ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatadi. O‘zbekistonda shunday zamonaviy logistika va transport tizimlarini rivojlantirish, EIHLarning xalqaro savdodagi raqobatbardoshligini oshirishi mumkin.

Singapur va Janubiy Koreya tajribasi esa innovatsion ekotizimlarni rivojlantirishga qaratilgan. Ushbu mamlakatlar texnologik rivojlanish va yuqori sifatli mahsulotlar ishlab chiqarishga e‘tibor berib, xalqaro bozorda muvaffaqiyatga erishgan. O‘zbekiston ham EIHLarida innovatsion parklar va texnologik markazlar yaratishga qaratilgan strategiyalarni ko‘rib chiqishi kerak.

O‘zbekiston uchun EIHLarida xorijiy tajribalar asosida yangi strategiyalar ishlab chiqish, iqtisodiy diversifikatsiya, raqobatbardoshlikni oshirish va investitsiyalarni jalb qilishda muhim ahamiyatga ega. Biroq, shuni unutmaslik kerakki, har bir mamlakatning o‘ziga xos sharoitlari mavjud bo‘lib, EIHLarning muvaffaqiyati uchun mahalliy sharoitlarni inobatga olish juda muhimdir.

Umuman olganda, EIHLarning rivojlanishi O‘zbekiston iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish, yangi ish o‘rinlarini yaratish va xalqaro savdo hajmini oshirish uchun katta imkoniyatlar yaratadi. Ushbu muhokama natijalaridan kelib chiqib, O‘zbekistonning EIHLarini rivojlantirishda xorijiy

tajribalarni muvaffaqiyatli tatbiq etish uchun ilmiy asoslangan yondashuvlarni rivojlantirish zarurligi taklif etiladi.

Xulosa

Erkin iqtisodiy hududlar (EIH) iqtisodiy o'sish, innovatsiya va xalqaro investitsiyalarni jalb qilishda muhim vosita hisoblanadi. Ushbu maqolada tahlil qilingan Xitoy, Birlashgan Arab Amirliklari, Singapur va Janubiy Koreya tajribalari shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli EIHLar yaratish uchun mahalliy sharoitlarga mos keladigan siyosat va strategiyalarni ishlab chiqish zarur.

Xitoyda Shenchjen hududi orqali investorlarni jalb qilish va iqtisodiy islohotlar, BAAdagi Jebel Ali erkin zonasining xalqaro savdo va logistika markazi sifatida muvaffaqiyati, shuningdek, Singapur va Janubiy Koreyaning innovatsion rivojlanishga qaratilgan yondashuvlari O'zbekiston uchun muhim o'rnak bo'lib xizmat qilishi mumkin.

O'zbekistonning EIHLarida xorijiy tajribalarni qo'llash, soliq imtiyozlari, soddalashtirilgan tartibotlar va zamonaviy infratuzilma yaratish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarishni oshirish imkoniyatlarini yaratadi.

Shuningdek, mamlakatda investitsion muhitni yaxshilash va iqtisodiy diversifikatsiyani ta'minlash uchun innovatsion ekotizimlarni rivojlantirish muhim ahamiyatga ega. EIHLarni muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun mahalliy sharoitlarni, madaniyat va ijtimoiy jihatlarni inobatga olish zarur.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekistonning erkin iqtisodiy hududlarini rivojlantirish xorijiy tajribalarni o'rganish va ularni mahalliy sharoitlarga moslashtirish orqali amalga oshirilishi lozim. Bu esa mamlakat iqtisodiyotining raqobatbardoshligini oshirish va xalqaro savdodagi o'rnini mustahkamlashda muhim qadam bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Andijonov, A. (2020). Erkin iqtisodiy hududlar: nazariy va amaliy jihatlari. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va sanoat vazirligi.
2. G'ulomov, A. & Rustamov, D. (2021). Xalqaro tajribalar va O'zbekiston erkin iqtisodiy hududlarining istiqbollari. Iqtisodiyot va tadqiqotlar jurnali, 12(3), 45-53.
3. Karimov, I. (2019). Investitsiyalar va erkin iqtisodiy hududlar: muammolar va echimlar. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti.
4. Mamajonov, M. (2022). Xitoyning erkin iqtisodiy hududlari: muvaffaqiyatli tajriba. Xalqaro iqtisodiy munosabatlar jurnali, 8(1), 22-30.
5. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. (2023). O'zbekiston iqtisodiyotining rivojlanish ko'rsatkichlari. Toshkent.
6. Rahimov, M. (2023). Birlashgan Arab Amirliklari erkin iqtisodiy hududlari: tajribalar va natijalar. Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, 5(4), 100-112.
7. Tojiboev, S. (2022). Innovatsion iqtisodiyot va erkin iqtisodiy hududlar: O'zbekistonning rivojlanish yo'llari. Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Innovatsion rivojlanish vazirligi.
8. Yunusov, B. (2020). Singapur va Janubiy Koreya erkin iqtisodiy hududlarining rivojlanishi. Jahon iqtisodiyoti jurnali, 10(2), 15-25.
9. Zhang, Y. (2021). The Role of Special Economic Zones in China's Economic Reform. Asian Economic Policy Review, 16(2), 172-190.
10. World Bank. (2022). Doing Business 2022: Comparing Business Regulation in 190 Economies. Washington, DC: World Bank Publications.